

POLİTİK İSTİKRAR EKONOMİK BÜYÜMEYİ SAĞLAMADA YETERLİ BİR FAKTÖR MÜDÜR? BRICST ÜLKELERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME¹ Is Political Stability a Sufficient Factor to Provide Economic Growth? An Examination on BRICST Countries

Gönderim Tarihi / Received: 10.02.2020

Kabul Tarihi / Accepted: 08.04.2020

Doi: <https://doi.org/10.31795/baunsobed.687382>

Ömer Faruk BİÇEN*

ÖZ: Ekonomik büyümenin kaynaklarına yönelik olarak son dönemde kurumsal değişkenler üzerinde çok fazla durulmaktadır. Ekonomik büyümenin yaklaşık nedenlerinin aksine doğrudan veya dolaylı olarak büyümenin temel nedenlerini oluşturan kurumsal faktörler arasında politik istikrar da yer almaktadır. Politik istikrarın ekonomik büyümeye yönelik etkileri konusunda iki farklı görüş bulunmaktadır. İlk görüşe göre; politik istikrar ortamı geleceğe yönelik belirsizliği azaltarak ekonomik aktörlerin geleceğe yönelik etkin karar vermelerinde önemli bir rolü vardır. Bu durum tüketim ve yatırım gibi kararlar üzerinden ekonomik büyümeyi de olumlu yönde etkilemektedir. Diğer taraftan ikinci görüşe göre ise, bazı ülkelerin kendilerine özgü kurumsal yapıları rüşvet, yolsuzluk ve rant kollama gibi faaliyetleri besleyerek politik istikrarsızlık ortamında da ekonomik aktivite düzeyinin sürdürülmesine, hatta ekonomik büyümenin sağlanmasına neden olabilmektedir. Bu çalışmada Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika ve Türkiye’de 2002-2017 dönemine ait verilerden hareketle politik istikrar ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki Panel Görünürde İlişkisiz Regresyon Yöntemiyle incelenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre; Brezilya, Rusya, Güney Afrika ve Türkiye’de politik istikrar ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilese de etkisi düşük düzeydedir. Hindistan’da politik istikrar ve ekonomik büyüme arasında anlamlı bir ilişkiye ulaşılamazken, Çin’de ise iki değişken arasındaki ilişki negatiftir. Bu sonuçlar, genel olarak politik istikrarın gerekli olmasına rağmen ekonomik büyüme için yeterli bir faktör olmadığını ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik Büyüme, Politik İstikrar, Kurumsal Yapı, BRICST Ülkeleri, Panel Görünürde İlişkisiz Regresyon Yöntemi.

¹ Bu çalışma etik kurul izni gerektiren anket, mülakat, hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar vb. çalışmaların dışında olan ve her türlü araştırmacının kullanımına açık olan Dünya Bankası’nın yayınlamış olduğu verilerin kullanılmış olduğu etik kurul izni gerektirmeyen bir çalışmadır.

* Dr. Öğr. Üyesi, Balıkesir Üniversitesi/İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi/İktisat Bölümü/İktisadi Gelişme ve Uluslararası İktisat Anabilim Dalı, ofbicen@balikesir.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-1021-5198>

ABSTRACT: There has been a lot of emphasis on institutional variables regarding the sources of economic growth. Contrary to the approximate causes of economic growth, political stability is directly or indirectly among the institutional factors that form the main causes of growth. There are two different views on the effects of political stability on economic growth. According to the first opinion; The political stability environment has an important role for economic actors to make effective decisions for the future by reducing uncertainty about the future. This situation positively affects economic growth on land such as consumption and investment. On the other hand, according to the second view, the specific institutional structures of some countries may lead to economic activity and even economic growth in an environment of political instability by promoting activities such as bribery, corruption and rent-seeking. In this study, the relationship between political stability and economic growth were examined by the Panel Seemingly Unrelated Regression Method in Brazil, Russia, India, China, South Africa and Turkey based on the data for the period 2002-2017. According to the results obtained, in Brazil, Russia, South Africa and Turkey, even if political stability affects economic growth positively, its impact is low. While there is no meaningful relationship between political stability and economic growth in India, the relationship between the two variables is negative in China. These results reveal that although political stability is necessary in general, it is not a sufficient factor for economic growth.

Keywords: Economic Growth, Political Stability, Institutional Structure, BRICST Countries, Panel Seemingly Unrelated Regression Method.

GİRİŞ

Ekonomik büyümenin kaynakları nelerdir?, Bazı ülkeler diğerlerine göre neden daha hızlı büyür? gibi sorular ekonomi bilimi için hala cevaplanmayı bekleyen temel sorular olarak yerini ve önemini korumaktadır. Adam Smith'ten günümüze kadar büyüme ile ilgili ortaya konulan tezler incelendiğinde büyüme büyük ölçüde üretim faktörlerindeki ve/veya verimliliğindeki artış ile ilişkilendirilmektedir. Nüfus artışı, eğitim düzeyi yüksek işgücü miktarındaki artış, sermaye birikimindeki artış, teknolojik ilerlemeler ve bilgi düzeyindeki artış büyümenin daha çok yakın nedenlerini yansıtmaktadır. Bu değişimler yukarıdaki ilk soru için kısmen yeterli bir cevap olsa da ikinci soru için konunun daha detaylı incelenmesi şarttır.

Büyümenin temel nedenleri nelerdir? Bu soruya verilebilecek tatmin edici cevaplar ikinci soru için de tatmin edici bazı cevapların ortaya konulmasına yol açacaktır. Bu temel nedenler, yakın nedenleri de etkileyen, büyüme üzerinde doğrudan ve dolaylı birtakım etkileri olan faktörlerdir. Kültür, dini inançlar, politik gelenekler/sistemler, hukuk sistemi, jeopolitik konum, tarihsel geçmiş ve coğrafi yapı bu faktörlerden bazılarıdır.

Genel bir çerçeve olarak ele alınacak olursa özellikle son yıllarda büyümenin temel nedenleri olarak kurumsal değişkenler üzerinde durulmaktadır. Kurum

kavramına ilişkin olarak yapılabilecek en basit tanımlamaya göre kurumlar, belirli bir dönemde yaygın olarak kabul gören düşünce ve davranış alışkanlıklarıdır (Mitchell, 1949: 221; Hutchison, 1984: 20). Bu tanımlamanın Veblen'e ait olduğu kabul edilmekle birlikte bir diğer önemli kurumsal iktisatçı olan D. North'a göre ise kurumlar; oynanan oyunun kuralları olup, genellikle insanlar arasındaki etkileşimi biçimlendiren ve yine insanlar tarafından oluşturulmuş kural ve kısıtlamalar olarak tanımlanmaktadır (North, 2010: 9). Buna göre yukarıda "Bazı ülkeler diğerlerine göre neden daha hızlı büyür?" şeklinde sorulan soruya verilebilecek en makul cevap, daha hızlı büyüyen ülkelerin buna uygun kurumsal yapılara sahip olmalarıdır. D. Acemoğlu ve J. A. Robinson bu konudaki ayrımı kapsayıcı kurumlar ve sömürücü kurumlar şeklinde yapmaktadır. Kapsayıcı kurumlara sahip olan ülkeler daha hızlı büyürken, özellikle yaratıcı yıkıma karşı olan sömürücü kurumlara sahip ülkeler daha yavaş büyüyeceklerdir (Acemoglu ve Robinson, 2015). Kısaca ülkelerin daha hızlı ve daha yavaş büyümelerine neden olan faktör kurumlardır.

Kurumsal değişkenler arasında yer alan politik sistemlerin, özellikle de ülkelerdeki mevcut politik yapının istikrarının büyüme üzerinde önemli etkileri olduğu kabul edilmektedir. İstikrar kavramı; belirli bir düzen içerisinde devamlılık, kararlılık anlamlarına gelmektedir. Bu tanıma bağlı olarak politik istikrar kavramından da mevcut hükümetlerin değişmeden görevde kalmaları gibi bir anlam çıkabilmektedir. Fakat bu durum günümüzdeki Kuzey Kore örneği ile birinci dünya savaşı sonrası Almanya, Sovyetler Birliği, İtalya ve daha yakın bir geçmişteki Libya, Irak, Afganistan gibi örneklerle çelişmektedir. Her ne kadar bu ülkelerde hükümetler/liderler uzun dönemlerde iktidarda kalsalar da dünyanın en istikrarsız ülkeleri konumunda olmuşlardır.

Doğal olarak politik istikrar kavramının içeriği istikrar kavramının içeriği ile belirli ölçülerde farklılaşmaktadır. Politik istikrar kavramının net bir tanımı bulunmamakla birlikte politik istikrarın/istikrarsızlığın nedenlerine bakıldığında kavram daha net anlaşılabilir. Bu çerçevede rejim değişimi, meşru ve meşru olmayan yollarla sık sık gerçekleşen hükümet değişiklikleri, toplumsal şiddet olayları, protestolar, terör, askeri darbe, iç savaş, politik suikastler, ekonomik ve finansal krizler, siyasi kutuplaşma, yolsuzluk, etnik bölünme gibi durumlar politik istikrarsızlığın sebeplerini oluşturmaktadır (Alesina vd., 1996; Feng, 1997; Campos ve Nugent, 2002; Şanlısoy ve Kök, 2010; Gür ve Akbulut, 2012; Georgiou vd., 2015; Shabbir vd., 2016; Diken vd., 2018; Alper, 2018; Corovei ve Socol, 2019; Karnane ve Quinn, 2019). Buna göre bu durumların tam tersi politik istikrarın göstergesi olmaktadır.

Politik istikrar büyüme ve refah için gerekli görülmektedir. Çünkü bireyler gelecekte kendilerini daha güvenli hissettiklerinde tüketim ve yatırım yapma

konusunda daha cesaretli olmaktadır (Goldsmith, 1987: 471). Politik istikrarsızlık ise belirsizliğe yol açarak iktisadi aktörlerin veya politika yapıcılarının ufkunu daraltmakta ve geleceğe bakışını da olumsuz etkilemektedir. Özellikle belirsizlik nedeniyle yurtiçi yatırımların, tüketime ve yabancı sermaye girişlerinin olumsuz yönde etkilenmesi, siyasilerin yeniden seçilme kaygısı ile rant kollama faaliyetlerine ve popülizme yönelmesi, mülkiyet haklarının zarar görmesi ülkelerin büyüme sürecine de olumsuz yönde yansımaktadır. Yine politik istikrarsızlık sebebiyle ekonominin risk primi yükselmekte, böylece borçlanmanın vadesi kısaltmakta ve faiz yükü artmaktadır (Şanlısoy ve Kök, 2010: 105; Yalçınkaya ve Kaya, 2017: 280).

Bazı durumlarda ise istisnai olarak politik istikrarsızlık ortamı ile ekonomik büyüme bir arada yer alabilmektedir. Ancak böyle bir durumda büyümenin temel sebebi olarak politik istikrarsızlığı kabul etmek doğru değildir. Bu ilişkinin arka planında meşru olmayan farklı bir kurumsal yapının oluşma ihtimali de yüksektir. Yine aynı şekilde politik açıdan istikrarlı bir ülkede de ekonomik büyüme süreci sekteye uğrayabilecektir. Burada da ekonomik büyümenin açıklanmasında politik istikrar dışındaki değişkenlere odaklanılması önem arz etmektedir. Örneğin Alesina ve Perotti (1994: 352)'ye göre demokratik rejimlerde belirli çıkar gruplarının, hükümetleri büyümeye yönelik politikalar yerine bölüşüme yönelik politikalara zorladığı durumlarla karşılaşılabilir. Dolayısıyla göreceli olarak politik istikrarın tesis edildiği demokratik ülkelerde de büyüme süreci kesintiye uğrayabilmektedir.

Politik istikrar ile büyüme arasındaki ilişkiye bakıldığında iki kavram arasında yakın bir ilişki olduğu ve politik istikrarın ekonomik büyümeyi sağladığı genel olarak kabul görmektedir. Çalışmanın temel amacı önemli bir kurumsal faktör olan politik istikrarın ekonomik büyüme için gerekli olduğu kadar yeterli bir faktör olup olmadığını tartışmaktır. Bunun için Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika ve Türkiye örneğinden hareketle değişkenler arasındaki ilişki ortaya konulmaya ve başlıktaki soruya cevap aranmaya çalışılmaktadır. Çalışma giriş bölümü de dahil olmak üzere dört bölüme ayrılmaktadır. Temel meselenin ortaya konulduğu ve kavramlar arasındaki ilişkilerin incelendiği giriş bölümünü izleyen ikinci bölümde, ele alınan ülkelerdeki politik istikrar düzeyindeki gelişmeler üzerine odaklanılmaktadır. Üçüncü bölüm politik istikrar ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceleyen ampirik literatüre ayrılmıştır. Burada iki değişken arasında pozitif yönde ulaşılan sonuçlarla birlikte, aksi yönde sonuçlara ulaşılan çalışmalarda nedenler üzerine de yoğunlaşmaktadır. Dördüncü ve son bölümde ise Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika ve Türkiye örneğinden hareketle politik istikrar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki analiz edilmiştir.

BRICST ÜLKELERİNDE POLİTİK İSTİKRARIN GELİŞİMİ

İlk olarak 2001 yılında Goldman Sachs baş ekonomisti Jim O'Neill tarafından kullanılan BRIC kavramı, sonraki süreçte yapılan çok sayıda bilimsel çalışmada da referans olarak alınmıştır. Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin'in baş harflerinden oluşan kavram, 21. Yüzyılın yükselen ekonomilerini ifade etmekte ve 2018 yılı Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) büyüklüklerine bakıldığında (Worldbank, 2020a) BRIC ülkeleri dünyanın en büyük 11 ekonomisi içerisinde yer almaktadırlar. 2000 yılı Gayri Safi Yurtiçi Hasıla büyüklükleri referans noktası olarak ele alındığında ise 2018 yılına gelindiğinde Brezilya onuncu sıradan dokuzuncu sıraya, Rusya yirminci sıradan on birinci sıraya, Çin altıncı sıradan ikinci sıraya, Hindistan da on üçüncü sıradan yedinci sıraya yükselmiştir.

BRIC kavramı zaman zaman Güney Afrika ve/veya Türkiye'de dahil edilerek BRICS, BRICT veya BRICST şeklinde de ifade edilmektedir. Bu çalışmada da en geniş tanımlama kullanılacaktır.

Tablo 1: BRICST Ülkelerinin GSYH ve Nüfus Büyüklüğü Açısından Dünyadaki Konumu (2018)

Ülkeler	GSYH (\$)	Dünyadaki Payı (%)	Nüfus	Dünyadaki Payı (%)
Brezilya	1.868.626.087.908	2.18	209.469.333	2.76
Rusya	1.657.554.647.149	1.93	144.478.050	1.90
Hindistan	2.718.732.231.257	3.16	1.352.617.328	17.81
Çin	13.608.151.864.637	15.84	1.392.730.000	18.34
Güney Afrika	368.288.939.768	0.43	57.779.622	0.76
Türkiye	771.350.330.455	0.90	82.319.724	1.08
Dünya	85.909.815.761.906	100	7.594.270.356	100

Kaynak: (Worldbank, 2020a)

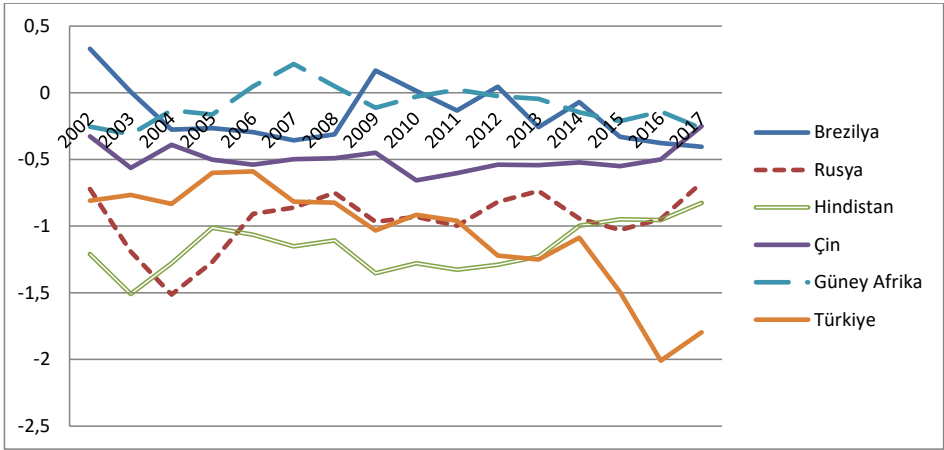
Tablo 1, BRICST ülkelerinin GSYH ve nüfus büyüklüğü açısından dünyadaki yeri hakkında bilgi vermektedir. 2018 yılı verilerine göre yaklaşık 86 trilyon \$'lık dünya GSYH'si içerisinde Çin'in payı % 15,84 iken, Hindistan'ın payı % 3,16, Brezilya'nın payı % 2,18, Rusya'nın payı % 1,93, Türkiye'nin payı % 0,90 ve son olarak da Güney Afrika'nın payı ise % 0,43'tür. BRICST ülkelerinin tamamının payı ise % 24,44 olarak gerçekleşmiştir. Yaklaşık 20 trilyon \$'lık GSYH büyüklüğü ile ABD'nin ise 2018 yılında tek başına dünya GSYH'sinden aldığı pay % 23,91'dir.

Nüfus büyüklüklerine bakıldığında ise yaklaşık 7.6 milyarlık dünya nüfusu içerisinde Çin'in payı % 18,34 iken, Hindistan'ın payı ise % 17,81'dir. Çin ve Hindistan'ı izleyen Brezilya'nın payı % 2,76, Rusya'nın payı % 1,90, Türkiye'nin payı % 1,08 ve Güney Afrika'nın payı da % 0,76'dır. BRICST ülkelerinin

tamamına bakıldığında dünya nüfusu içerisindeki paylarının % 42 olduğu görülmektedir. Tablo 1’de de görüldüğü gibi GSYH ve nüfus büyüklüğü açısından BRICST ülkeleri dünya ekonomisi için önemli bir büyüklüğe işaret etmektedir. Bu ülkelerdeki politik gelişmeler de doğal olarak ekonomik beklentilere yansarak dünya ekonomisini etkileme potansiyeline sahip olabilmektedir.

Şekil 1’de de BRICST ülkelerinde politik istikrarın gelişimi ile ilgili bilgiler 2002-2017 dönemi çerçevesinde ele alınmaktadır. Burada Dünya Bankası tarafından hazırlanan Worldwide Governance Indicators’de yer alan “Politik İstikrar ve Şiddetin/Terörizmin Yokluğu” endeks verilerinden hareketle ülkelerdeki politik istikrar algısının gelişimi ele alınmıştır. Bu endeks terörizm de dahil olmak üzere politik istikrarsızlık ve/veya politik olarak motive edilen şiddet olasılığına ilişkin algıları ölçmektedir. -2,5 ve +2,5 arasında değerler alan endeks, -2,5’e yaklaştıkça politik istikrarsızlığın arttığını, diğer taraftan +2,5’e yaklaştığında da politik istikrarın sağlandığını göstermektedir.

Şekil 1: BRICST Ülkelerinde Politik İstikrarın Gelişimi (2002-2017)

Kaynak: (Worldbank 2020b)

Şekil 1 incelendiğinde, BRICST ülkelerinde Politik İstikrar ve Şiddetin/Terörizmin Yokluğu endeks verilerinin ortalamasının² altında yer aldığı görülmektedir. Pozitif değerler oldukça sınırlıdır. Genel olarak bakıldığında 2002-2017 döneminde ülkelerin endeks değerlerinin büyük bir bölümünün negatif olduğu göze çarpmaktadır.

Çin, Rusya ve Hindistan’da son dönemde sınırlı ölçüde iyileşmeler görülse de, Brezilya ve Güney Afrika’da eğilim özellikle 2009’dan sonra aşağı yönlüdür. Türkiye’de ise, 2007 yılıyla birlikte aşağı yönlü olarak gelişen endeks değeri 2015 yılıyla birlikte sert bir biçimde düşmüştür. Genel olarak BRICST ülke-

² - 2,5 ve + 2,5 değerlerinin orta noktası sıfır olarak kabul edilmiştir.

lerine bakıldığında 2002-2017 döneminde ülkelerin politik açıdan istikrarsız oldukları söylenebilir.

Burada ülkelerin yaşadıkları deneyimlere yakından bakmak da önemlidir. Örneğin Türkiye, 2007 yılından itibaren hükümet karşıtı gösteriler ve terör örgütleriyle yakından mücadele, 2013 yılıyla birlikte IMF ile Stand-by anlaşmasının imzalanmaması, sokak gösterileri, Ortadoğu'daki savaşın yansımaları, darbe girişimi, ekonomik/finansal ataklar vb. olaylar nedeniyle yukarıda tanımlanan politik istikrarsızlığın tanımına dahil olabilecek pek çok gelişmeyi yaşamak durumunda kalmıştır.

Diğer ülkelerde de çeşitli politik sorunlar mevcuttur. Özellikle siyasi yapı içerisinde rüşvet ve yolsuzluğun yaygın olduğu Brezilya'da, 2014 yılından itibaren dönemin devlet başkanına devletin sahip olduğu petrol şirketi üzerinden yolsuzluk soruşturması başlatılmış ve bu durum sokak olaylarını da beraberinde getirmiştir. Özellikle Brezilya'da 30 siyasi partinin mecliste yer alması siyasi bütünlüğün olmadığını da göstermektedir (Özkan, 2016).

Yine Rusya ile Ukrayna arasında 2014 yılında Kırım'ın ilhakı ile sonuçlanan bölgesel savaş ortamı ve Rusya'nın Suriye'deki askeri faaliyetleri, Hindistan'ın 1947 yılından itibaren Pakistan ve Çin ile mücadele halinde olduğu Keşmir sorunu ve Müslüman halka yönelik yapılan ayrımcılık uygulamaları, Çin'de Komünist Parti yönetimi altında bireysel ve toplumsal taleplerin yeterince karşılanamaması ve dini oluşumlar, sendika, sivil toplum kuruluşları gibi oluşumlara yönelik engeller ile Çin'in Uygur Özerk Bölgesinde Türklere karşı yürütülen uygulamalar, son olarak Güney Afrika'da da yabancılara ve göçmenlere karşı yürütülen sistematik şiddet olayları politik istikrarsızlığı besleyen başlıca gelişmeler olarak kabul edilmektedir.

POLİTİK İSTİKRAR VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ: AMPİRİK TEMELLER

Politik istikrar ile ekonomik büyüme arasında literatürdeki çalışmalar incelendiğinde farklı nedenlere dayalı olarak farklı sonuçların ortaya çıktığı görülmektedir. Her şeyden önce, politik istikrar ortamı geleceğe yönelik belirsizlik ve riskleri azaltarak politika yapımcıların ve diğer ekonomik aktörlerin tüketim, yatırım vb. kararlarında daha cesaretli olmalarına yol açmaktadır. Politik istikrarsızlık ise tam tersi bir duruma yol açarak, politika yapımcıların ve ekonomik aktörlerin geleceğe yönelik bakış açılarını olumsuz yönde etkilemektedir. İbn-i Haldun "Mukaddime" isimli eserinde dahi politik istikrarsızlığın ekonomik büyüme üzerinde meydana getireceği olumsuz etkilere yer ayırmıştır. İbn-i Haldun'a göre politik istikrar çalışma için uygun koşulları, iş fırsatlarını ve güçlerle birlikte yeni talep imkanlarını ortaya çıkarmaktadır. Bu durum doğal olarak büyümeyi de olumlu yönde etkileyecektir (Uddin vd., 2017: 612).

Politik istikrar ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmalar iki grupta değerlendirilebilmektedir. İlk gruptaki çalışmalar politik istikrar ile ekonomik büyüme arasında farklı sebeplere bağlı olarak pozitif bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadırlar. Burada Alesina vd. (1996), Feng (1997), Gür ve Akbulut (2012) ve Cox ve Weingast (2018) hükümet değişiklikleri üzerinde durmaktadırlar. Hükümetlerin meşru veya meşru olmayan yollarla sürekli değişmesi politik istikrarsızlığın temel göstergelerinden birisidir. Buna göre Alesina vd. (1996), Feng (1997), Gür ve Akbulut (2012) ve Cox ve Weingast (2018) tarafından yapılan çalışmalarda; hükümetin değişme eğiliminin yüksek olduğu, rejim değişimi ihtimali, hükümetlerin çok kısa sürelerle görevde kalmaları gibi sebeplerin ekonomik büyümeyi de olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir. Tersine iktidar partisinin görevde kalma ihtimalinin bulunması, siyasi yönden hesap verebilirliğin yüksek olması gibi durumlar ise ekonomik büyümenin diğer ülkelere kıyasla bu ülkelerde daha yüksek olacağını ortaya koymaktadır.

Yine daha önce bahsedildiği gibi belirsizlik de politik istikrarsızlığın ortaya koymuş olduğu önemli bir sonuçtur. Şanlısoy ve Kök (2010), Nomor ve Iorember (2017), Alper (2018) ve Javed vd. (2018) politik istikrarsızlığın yol açtığı belirsizliğin ekonomik büyüme üzerindeki olumsuz etkileri üzerinde durmaktadırlar. Özellikle politik istikrarın arttığı bir ülkede belirsizlik azalmaktadır. Belirsizliğin arttığı bir dönemde/ülkede ise politik ve ekonomik karar vericilerin ufku daralmakta ve optimal olmayan makroekonomik politikalar gündeme gelebilmektedir. Bu durumda diğer ekonomik aktörler de verecekleri tüketim ve yatırım gibi kararlarında optimal olmayan davranışlara yönelmekte ve ekonomik büyüme bundan olumsuz yönde etkilenmektedir.

Politik istikrar için güçlü kurumsal yapılar da önemlidir. Ekonomik özgürlük, demokrasi, güçlü hukuki ve politik yapı politik istikrar için temel göstergelerdir. Georgiou vd. (2015), Uddin vd. (2017) ve Diken vd. (2018)'in üzerinde durduğu kriterlere göre politik istikrar güçlü kurumlara ve demokrasilere zemin hazırlayarak ve aynı zamanda güçlü kurumsal yapı ve demokrasiden pozitif yönde etkilenecek güçlü büyümenin de temelini oluşturmaktadır.

Hükümetlerin görevde kalma süreleri, belirsizlik ve güçlü kurumların dışında ise terörizm, iç çatışmalar, etnik bölünme ve yolsuzluk gibi hususlar da politik istikrarsızlığın ve dolayısıyla yavaş büyümenin sebeplerini oluşturmaktadır. Tabassam vd. (2016), terörizm, seçimler, yönetim şekli ve grev konuları üzerinde durmuştur. Ülkede terör eylemlerinin varlığı, sık sık yapılan seçimler ve grevler politik istikrarsızlığı arttırmakta ve büyümeyi olumsuz yönde etkilemektedir. Ramadhan vd. (2016)'ye göre böyle bir durumda yatırımların teşviki ve büyüme için sağlıklı bir atmosfer yoktur. Corovei ve Socol (2019) da yabancı

sermayenin savaşın ve toplumsal çatışmanın bulunduğu ülkeleri tercih etmeyecek ekonomik büyümenin olumsuz yönde etkileneceğini ifade etmiştir.

Son olarak etnik bölünme ve yolsuzluğun politik istikrarsızlığın nedeni olduğu üzerinde de Karnane ve Quinn (2019) durmuştur. Ortaya koymuş oldukları sonuçlar etnik bölünme ve yolsuzluğun politik istikrarı ve ekonomik büyüme-yi olumsuz etkilediğini göstermektedir.

Yukarıda ele alınan çalışmalar politik istikrar ve ekonomik büyüme arasında pozitif yönlü (politik istikrarsızlık ve ekonomik büyüme arasında negatif yönlü) bir ilişki olduğunu ortaya koyan çalışmalardır. Bazı durumlarda ise politik istikrarsızlık ortamında da ekonomik büyümenin devam ettiği veya politik istikrar sağlanmış olsa da ekonomik büyümenin yavaşladığına yönelik durumlarla karşılaşabilmektedir. Böyle bir durumda politik istikrarsızlığın ekonomik büyümeyi sağladığı veya politik istikrarın ekonomik büyümeyi yavaşlattığı gibi bir sonuca ulaşmak ise hatalı olacaktır. Zaman zaman belirli ülkelerde o ülkenin kendine özgü yapısı sebebiyle ortaya çıkan kurumsal yapı, iki değişken arasında ters yönlü bir ilişkiyi beraberinde getirebilmektedir. Bu tarz sonuçların özellikle dikkatle incelenmesi gerekmektedir.

Goldsmith (1987) tarafından yapılan çalışma 1958-1967 ve 1968-1977 yıllarını kapsayan iki alt dönem için 77 ülkede politik istikrarın ekonomik büyüme üzerindeki etkileri üzerine odaklanmıştır. Yukarıda ele alınan ilk gruptaki çalışmalardan farklı olarak bu çalışmada politik istikrarın ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Böyle bir sonucun ortaya çıkmasındaki temel sebep ise ülkelerdeki çıkar grupları nedeniyle rant kolla-ma faaliyetlerinin bulunmasıdır. Mancur Olson'a göre; hakim çıkar grupları (bürokrasi, sermaye grupları vb.) toplumun yeni teknolojileri benimseme ve kaynakları yeniden tahsis etme kapasitelerini düşürmektedir. Böylece, ekonomik büyüme oranları üzerinde de olumsuz bir etki meydana gelmektedir (Goldsmith, 1987: 472).

Shabbir vd. (2016) tarafından yapılan çalışmada da en gelişmiş sekiz İslam ülkesinde (D-8) politik istikrarsızlık ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki incelenmiştir. Yolsuzluk olgusunun da dahil edildiği çalışmada ortaya çıkan sonuçlar, politik istikrarsızlığın arttığı dönemlerde yolsuzlukla birlikte büyümenin de hızlandığını göstermektedir. Esasen, politik istikrarsızlık ortamının gelecekte belirsizliğe yol açarak ekonomik büyümeyi yavaşlatması beklenirken, incelenen ülkelerde yolsuzluk, rüşvet vb. durumların bürokrasi sürecini hızlandırarak büyümeyi de arttırdığı gözlemlenmiştir. Bu durum işleri halletme, yoluna koyma anlamında "grease the wheels" hipotezi olarak kabul edilmektedir. Yani politik istikrarsızlık ortamının da kendine özgü bir kurumsal yapısı bulunmaktadır.

Benzer bir durum üzerinde Nurudeen vd. (2014)'te durmaktadır. 1996-2012 döneminde Batı Afrika Devletler Topluluğu'na üye ülkelerde yolsuzluk, politik istikrarsızlık ve ekonomik kalkınma arasındaki ilişkilerin incelendiği çalışmada, kısa dönemde politik istikrarsızlıktan ekonomik kalkınmaya doğru tek yönlü bir nedensellik bulunmaktadır. Uzun dönemde ise, politik istikrarsızlık ve ekonomik kalkınma ile yolsuzluk arasında tek yönlü bir nedenselliğe ulaşılmıştır. Bu sonuçlara göre; kısa dönemde politik istikrarsızlık en başta fiziki ve beşeri sermaye olmak üzere ekonomik kaynakların etkin kullanımını olumsuz etkileyerek verimliliği düşürmekte, ayrıca sözleşmelerin uygulanmasındaki yetersizlikler sonucu mülkiyet haklarını da zedeleyerek kalkınmaya zarar vermektedir.

Fakat diğer taraftan, yolsuzluk ve rüşvetin özellikle bürokrasinin etkin olmadığı ve yatırımların önünde kurumsal bir takım engellerin bulunduğu durumda ekonomi üzerinde pozitif etkileri de olabilmektedir (Nurudeen vd., 2014: 46). Örneğin, bir ülkede iş kuracak veya o ülkeye yatırım yapacak olan bir kişinin çok beklemeden istediği izinleri veya lisansları rüşvet yoluyla kolaylıkla edebilmesi neticesinde ekonomik faaliyetler hızlanabilecektir (Grease The Wheels Hipotezi).

Kalay ve Çetin (2016) ile Şanlısoy ve Çetin (2017) tarafından yapılan çalışmalarda politik istikrarsızlık ve ekonomik büyüme/performans arasındaki nedensellik ilişkileri üzerinde durulmuştur. Kalay ve Çetin (2016) tarafından yapılan çalışmada 54 Afrika ülkesi incelenirken, Şanlısoy ve Çetin (2017) tarafından yapılan çalışmada ise Türkiye ele alınmıştır. Afrika ülkeleri için elde edilen sonuçlar, ekonomik büyümeden politik istikrarsızlığa doğru tek yönlü bir nedenselliği göstermektedir. Türkiye için ulaşılan sonuçlarda ise tek yönlü nedensellik politik istikrarsızlıktan ekonomik performansa doğrudur.

Bu bölümde son olarak da iki farklı sonuca ulaşan çalışmalar üzerinde durulacaktır. Campos ve Nugent (2002), 1960-1995 döneminde 98 gelişmekte olan ülkeye ait veri setinden hareketle politik istikrarsızlık ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında, politik istikrarsızlık ve ekonomik büyüme arasında uzun dönemde herhangi bir ilişkiye ulaşamamışken, kısa dönemde ise iki değişken arasındaki ilişkinin negatif olduğunu bulmuşlardır. Buna göre 98 gelişmekte olan ülke için politik istikrarsızlığın ekonomik büyüme üzerinde geçici bir etkisi olduğu görülmektedir.

Ahmet ve Pulok (2013) ve Yalçınkaya ve Kaya (2017) tarafından yapılan çalışmalarda da politik istikrar ile ekonomik büyüme arasında hem pozitif hem de negatif bir ilişkinin ortaya çıktığı görülmektedir. Ahmet ve Pulok (2013), Bangladeş ekonomisi için yaptıkları çalışmalarında politik istikrarın kısa dönemde ekonomik büyüme üzerinde pozitif bir etki doğurduğu belirlenirken, uzun dönemde ise ilişkinin negatife döndüğü görülmüştür. Yalçınkaya ve

Kaya (2017) ise G-20 ülkelerini göreceli olarak daha gelişmiş 12 ülke (G-12) ve göreceli olarak daha az gelişmiş 8 ülke (G-8) olarak iki alt gruba ayırmıştır. Buradan hareketle ulaşılan sonuçlar, politik istikrarın G-12 ülkelerinde ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediğini, G-8 ülkelerinde ise negatif yönde etkilediğini göstermektedir.

G-20 ülkeleriyle ilgili yapılan bir diğer çalışmada da Yalçınkaya ve Yazgan (2016) yine ülkeleri göreceli olarak gelişmiş ve daha az gelişmiş ülkeler olarak iki gruba ayırmışlardır. Bu çalışmada da politik istikrar başta olmak üzere kurumsal faktörlerin nispeten daha gelişmiş ülkeler grubunda ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilediği, nispeten daha az gelişmiş ülkeler grubunda da politik istikrar değişkeninin anlamsız olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

BRICST ÜLKELERİNDE POLİTİK İSTİKRARIN EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Konuyla ilgili temel bilgiler verildikten ve literatürde yer alan diğer çalışmaların bulgularına yönelik yapılan değerlendirmeden sonra bu bölümde Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika ve Türkiye’de (BRICST Ülkeleri) politik istikrarın ekonomik büyümeyi nasıl ve ne yönde etkilediği ampirik olarak incelenecektir. Veri seti yıllık bazda düzenlenmiş olup 2002-2017 dönemini kapsamaktadır.

Tablo 2: Çalışmada Kullanılan Değişkenler

Değişken	Açıklama	Veri Tabanı	Seri Numarası
LNGDP	2010 Yılı Sabit Fiyatlarla Dolar Cinsinden Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın Logaritması	World Bank (2020a) World Development Indicators	NY.GDP.MKTP.KD
POLSTA	Politik İstikrar ve Şiddetin/ Terörizmin Yokluğu Endeksi Değeri	World Bank (2020b) Worldwide Governance Indicators	PV.EST
INF	Tüketici Fiyat Endeksi (2010=100)	World Bank (2020a), World Development Indicators	FP.CPI.TOTL

Değişkenlere ait bilgiler Tablo 2’de yer almaktadır. Tablo 2’de gösterildiği gibi çalışmada kullanılan değişkenler 2010 Yılı Sabit Fiyatlarla Dolar Cinsinden Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın logaritmalı değeri (LNGDP), Politik İstikrar ve Şiddetin/Terörizmin Yokluğu Endeksi (POLSTA) ve Tüketici Fiyat Endeksi (INF)’dir. Değişkenler Dünya Bankası “World Development Indicators” ve “Worldwide Governance Indicators” veri tabanlarından elde edilmiştir³. Daha önce de bahsedildiği gibi Politik İstikrar ve Şiddetin/Terörizmin Yokluğu endeks verileri te-

³ Her türlü araştırmacının kullanımına açık olan Dünya Bankası’nın yayınlamış olduğu verilerin kullanılmış olduğu etik kurul izni gerektirmeyen bir çalışmadır.

rörizm de dahil olmak üzere politik istikrarsızlık ve/veya politik olarak motive edilen şiddet olasılığına ilişkin algıları ölçmekte ve -2,5 ve +2,5 arasında değerler almaktadır. Endeks, -2,5'e yaklaştıkça politik istikrarsızlık artarken, +2,5'e yaklaştıkça da politik istikrar sağlanmaktadır. Bahse konu olan değişkenler arasındaki ampirik ilişkiyi ele alan model Denklem 1'de gösterilmektedir.

$$\text{LNGDP}_{it} = \alpha_1 + \alpha_2 \text{POLSTA}_{it} + \alpha_3 \text{INF}_{it} + e_{it} \quad (1)$$

Burada LNGDP_{it} bağımlı değişkeni gösterirken, POLSTA_{it} ise bağımsız değişkeni göstermektedir. INF_{it} ise bağımsız kontrol değişkendir. Bu değişkenlere ilave olarak α_1 sabit terim ve e_{it} ise hata terimidir. Modelin tahmininde Stata 14 paket programından yararlanılmıştır.

Modelin zaman (16 Yıl) ve birim (6 Ülke) boyutunun çok sayıda olması nedeniyle Panel veri tahmin yöntemleri tercih edilmiştir. Panel veri tahmin yöntemleri arasında her bir birime ilişkin ayrı ayrı sonuçların elde edilmesine imkan sağlaması nedeniyle diğer tahmin yöntemlerine kıyasla belirli bir üstünlüğe sahip olan Panel Görünürde İlişkisiz Regresyon (Panel Seemingly Unrelated Regression-PSUR) yönteminden yararlanılmak istenmektedir. Görünürde İlişkisiz Regresyon yöntemi Zellner (1962 ve 1963) tarafından geliştirilmiştir ve panel veri tahmini için de kullanılabilir. Zellner (1962: 378), Aitkin'in 1935 yılındaki çalışmasında yer verdiği Genelleştirilmiş En Küçük Kareler tahmin yöntemini tüm denklem sistemine uygulayarak parametrelere ait nicel sonuçları elde etmiştir. Zellner (1962: 363)'ün sistem çözümü neticesinde elde ettiği nicel sonuçların, her bir denkleme ayrı ayrı En Küçük Kareler tahmin yöntemi uygulanması sonucu elde edilen sonuçlardan daha etkin olduğu görülmüştür. Yine Zellner, 1962 yılındaki çalışmasında elde ettiği nicel sonuçları 1963 yılında iki denklemlilik bir model üzerinde test etmiş ve 1962 yılındaki çalışmasına yakın sonuçlara ulaşmıştır (Zellner, 1963: 988-989).

Zellner (1962) tarafından geliştirilen Görünürde İlişkisiz Regresyon yönteminin panel veri yöntemine uyarlanmış şekli aşağıda denklem sistemleri yardımıyla gösterilmiştir.

$$y_{1it} = \beta'_{1i} x_{1it} + u_{1it} \quad (2)$$

$$\begin{array}{c} \cdot \\ \cdot \\ \cdot \\ \cdot \end{array} \quad \begin{array}{l} (i = 1, \dots, N) \\ (t = 1, \dots, N) \end{array}$$

$$y_{Nit} = \beta'_{Ni} x_{Nit} + u_{Nit} \quad (3)$$

Denklem 2 ve 3'te yer alan y_{it} bağımlı değişken vektörü, x_{it} bağımsız değişkenler vektörü, u_{it} hata terimidir⁴. Yukarıda yer alan N sayıdaki denklem sisteminin tek bir denklem şeklindeki gösterimi ise aşağıdaki gibidir.

$$\begin{bmatrix} y_{1it} \\ \cdot \\ \cdot \\ \cdot \\ \cdot \\ \cdot \\ y_{Nit} \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} x_{1it} & 0 & \cdot & \cdot & \cdot & 0 \\ 0 & x_{2it} & \cdot & \cdot & \cdot & 0 \\ \cdot & \cdot & \cdot & \cdot & \cdot & \cdot \\ \cdot & \cdot & \cdot & \cdot & \cdot & \cdot \\ \cdot & \cdot & \cdot & \cdot & \cdot & \cdot \\ \cdot & \cdot & \cdot & \cdot & \cdot & \cdot \\ 0 & 0 & \cdot & \cdot & \cdot & x_{Nit} \end{bmatrix} \begin{bmatrix} \beta_{1it} \\ \beta_{2it} \\ \cdot \\ \cdot \\ \cdot \\ \cdot \\ \beta_{Nit} \end{bmatrix} + \begin{bmatrix} u_{1it} \\ u_{2it} \\ \cdot \\ \cdot \\ \cdot \\ \cdot \\ u_{Nit} \end{bmatrix}$$

$$Y_{it} = X_{it}\beta + U_{it} \quad (4)$$

Denklem 4'te yer alan $Y_{it} = [y_{1it}, \dots, y_{Nit}]'$, X_{it} köşegenlerinde $(x_{1it}', \dots, x_{Nit}')$ 'nin yer aldığı blok köşegen matris, $U_{it} = [u_{1it}', \dots, u_{Nit}']'$ ve $\beta = [\beta_{1it}', \dots, \beta_{Nit}']'$ şeklinde ifade edilebilmektedir (Zellner, 1962: 349-350; Moon ve Perron, 2006: 2).

Bu yöntemin arka planında yatan temel mantık, denklemlerin birbirinden bağımsız olduğu düşünülmesine rağmen, denklemlerin hata terimlerinin birbirleriyle ilişkili/korelasyonlu olmasıdır (Vogelvang, 2005: 174). Yatay kesit bağımlılığı olarak ifade edilen bu durumda her bir birim için eşitliklerin ayrı ayrı oluşturularak tahmin yapılması ve yorumlanması, bu tahmin ve yorumların gerçek dışı olmasına yol açabilmektedir. Yukarıda da belirtildiği gibi, Panel Görünürde İlişkisiz Regresyon yönteminde ise ayrı ayrı eşitlikler yerine bu eşitliklerin tamamı bir sistem çerçevesinde ele alınmaktadır. Bu sistem çözümü sonucunda da etkin sonuçlar elde edilmektedir.

Dolayısıyla Panel Görünürde İlişkisiz Regresyon yönteminin kullanılabilmesi için ilk şart yatay kesit bağımlılığının bulunmasıdır. Diğer taraftan Panel Görünürde İlişkisiz Regresyon yönteminin çözümünde zaman boyutunun birim boyutundan büyük olma şartı ($T > N$) da aranmaktadır (Greene, 2003: 341). Son olarak, sabit ve eğim parametrelerinin birimlere göre değişmesi yani heterojen olması da bu yöntemin kullanılabilmesi için temel koşullar arasında yer almaktadır.

Denklem 1'de ifade edilen modelin çözümünde Panel Görünürde İlişkisiz Regresyon yönteminin kullanılabilmesi için zaman boyutunun birim boyutundan büyük olma ($T > N$) şartı sağlanmaktadır. Ancak diğer taraftan yatay kesit bağımlılığı ve heterojenliğin ayrıca belirlenmesi gerekmektedir.

Seriler arasındaki yatay kesit bağımlılığının incelenmesinde Breusch-Pagan tarafından geliştirilen Lagrange Çarpmanı (LM) Testi, Pesaran tarafından geliştirilen

⁴ u_{it} ifadesi i. birimin t zamanındaki gözlem değeri olarak ifade edilmektedir.

len Yatay Kesit Bağımlılığı (CD) Testi ve Peseran, Ullah ve Yamagata tarafından geliştirilen Sapması Düzeltilmiş Lagrange Çarpanı (NLM) Testleri kullanılabilir. LM Testi zaman boyutunun birim boyutundan büyük olduğu ($T > N$), CD Testi ise birim boyutunun zaman boyutundan büyük olduğu durumda ($N > T$) kullanılabilen testlerdir. NLM Testi ise hem birim boyutunun hem de zaman boyutunun büyük olduğu durumlar için uygundur (Yerdelen Tatoğlu, 2017: 237). Bu çalışmada, zaman boyutunun birim boyutundan büyük olması ($T > N$) nedeniyle $T > N$ durumunda daha iyi sonuçlar ortaya koyan Breusch-Pagan LM Testi kullanılmıştır. Bu teste göre, H_0 hipotezi yatay kesit bağımlılığının olmadığını ifade ederken H_1 hipotezi ise yatay kesit bağımlılığının bulunduğunu göstermektedir. Denklem 1’de ifade edilen modeldeki sabit ve eğim parametrelerinin homojen veya heterojen olup olmadıkları da Swamy S testi yardımıyla belirlenebilmektedir. Swamy S testinde H_0 hipotezi modeldeki sabit ve eğim parametrelerinin homojen olduğunu belirtmektedir. H_1 hipotezine göre ise sabit ve eğim parametreleri heterojendir (birimlere göre farklılaşmaktadır).

Tablo 3: Ülkelere İlişkin Denklemlerden Elde Edilen Hata Terimlerinin Korelasyon Matrisi ile Yatay Kesit Bağımlılığı ve Homojenlik Test Sonuçları

	BREZİLYA	RUSYA	HİNDİSTAN	ÇİN	GÜNEY AFRİKA	TÜRKİYE
BREZİLYA	1.0000					
RUSYA	0,8751	1.0000				
HİNDİSTAN	0,5611	0,7618	1.0000			
ÇİN	0,1817	0,3755	0,8058	1.0000		
GÜNEY AFRİKA	0,4371	0,4488	0,2952	0,1905	1.0000	
TÜRKİYE	0,3495	0,4635	0,1935	-0,0583	-0,1659	1.0000

Breusch-Pagan Yatay Kesit Bağımlılığı LM Testi: $\chi^2(15) = 54,492$
Prob. = 0,0000
Swamy S Homojenlik Testi: $\chi^2(15) = 32539,90$
Prob. = 0,0000

Tablo 3’te ülkelere ilişkin denklemlerden elde edilen hata terimlerinin korelasyon matrisine yer verilmiştir. Tablo 3’ün alt bölümünde ise Breusch-Pagan Yatay Kesit Bağımlılığı LM Testi sonuçları ile sabit ve eğim parametrelerinin homojen veya heterojen olup olmadıklarının belirlenmesinde kullanılan Swamy S Testi sonuçları bulunmaktadır. Tablo 3’e göre Breusch-Pagan Yatay Kesit Bağımlılığı LM Testi sonuçları H_0 hipotezinin reddedildiği ve dolayısıyla yatay kesit bağımlılığının bulunduğunu ifade etmektedir. Aynı zamanda, Swamy S testi sonuçlarına göre sabit ve eğim parametreleri birimlere göre farklılaş-

maktadır. Bu kapsamda çalışmadaki örneklem ülkelere ilişkin denklemlerdeki hata terimlerinin birbirleriyle ilişkili olması, yani yatay kesit bağımlılığının bulunması, sabit ve eğim parametrelerinin birimlere göre heterojen olması ve çalışmanın örneklemine oluşturan altı ülkeye ait on altışar yıllık veri setinin bulunması ($T > N$) nedeniyle "Panel Görünürde İlişkisz Regresyon (PSUR)" tahmin yöntemi kullanılabilir. tahmin yöntemi kullanılabilir.

Tablo 4, çalışmada ele alınan BRICST ülkeleri için Panel Görünürde İlişkisz Regresyon Yöntemi tahmin sonuçlarını göstermektedir. Tanımlayıcı istatistikler bölümü incelendiğinde tüm ülkelere ait χ^2 istatistik değerlerinin anlamlı olduğu, yani birimlere göre elde edilen sonuçların uygun sonuçlar olduğu görülmektedir. Yine ülkelere ait R^2 değerleri de oldukça yüksektir. Buna göre bağımsız değişkenlerde meydana gelen değişiklikler, bağımlı değişkendeki değişimleri yüksek bir düzeyde açıklamaktadır.

Tablo 4'te tüm ülkeler için ayrı ayrı gösterilmekte olan Panel Görünürde İlişkisz Regresyon modeli tahmin sonuçlarına göre; Brezilya, Rusya, Güney Afrika ve Türkiye'de politik istikrar ve şiddetin/terörizmin yokluğu endeksine ait katsayılar istatistiksel olarak anlamlıdır ve politik istikrardaki iyileşmelerin ekonomik büyümeye de olumlu katkıları bulunduğu gözlemlenmiştir. Politik istikrar ve şiddetin/terörizmin yokluğu endeksindeki bir puanlık iyileşme ekonomik büyümeyi yaklaşık olarak Brezilya'da % 0,16, Rusya'da % 0,06, Güney Afrika'da % 0,31 ve Türkiye'de de % 0,14 düzeyinde arttırmaktadır.

Tablo 4: Panel Görünürde İlişkisiz Regresyon (PSUR) Yöntemi Tahmin Sonuçları

Ülkeler	Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	Z İstatistiği (Prob.)	Tanımlayıcı İstatistikler	
BREZİLYA	LNGDP	POLSTA	0,1688*	0,0429	3,93 (0,0000)	KKT =0,0746	R ² =0,7087
		INF	0,0041*	0,0006	6,52 (0,0000)	$\chi^2 = 46,47$	Prob. = 0,0000
		C	27,9480*	0,6666	419,34 (0,0000)		
RUSYA	LNGDP	POLSTA	0,0687**	0,0273	2,51 (0,0120)	KKT =0,0803	R ² =0,7127
		INF	0,0024*	0,0004	5,43 (0,0000)	$\chi^2 = 40,29$	Prob. =0,0000
		C	27,8321*	0,0587	473,70 (0,0000)		
HİNDİSTAN	LNGDP	POLSTA	0,0538	0,0366	1,47 (0,1420)	KKT = 0,0664	R ² =0,9532
		INF	0,0079*	0,0004	18,77 (0,0000)	$\chi^2 = 378,35$	Prob. =0,0000
		C	27,3503*	0,0680	402,17 (0,0000)		
ÇİN	LNGDP	POLSTA	-0,2007*	0,0635	-3,16 (0,0020)	KKT = 0,0519	R ² =0,9850
		INF	0,0321*	0,0009	34,64 (0,0000)	$\chi^2 = 1252,91$	Prob. =0,0000
		C	26,0302*	0,0950	273,77 (0,0000)		
GÜNEY AFRİKA	LNGDP	POLSTA	0,3124*	0,0322	9,69 (0,0000)	KKT = 0,0226	R ² =0,9687
		INF	0,0049*	0,0002	22,26 (0,0000)	$\chi^2 = 527,88$	Prob. =0,0000
		C	26,1526*	0,0227	1150,06 (0,0000)		
TÜRKİYE	LNGDP	POLSTA	0,1444*	0,0395	3,66 (0,0000)	KKT = 0,0385	R ² =0,9758
		INF	0,0077*	0,0004	17,34 (0,0000)	$\chi^2 =655,88$	Prob. =0,0000
		C	26,7738*	0,0277	956,67 (0,0000)		

Not: * % 1, ** % 5, düzeyinde anlamlılığı göstermektedir. KKT; Kalıntı Kareler Toplamı, χ^2 ; Ki-Kare istatistiği, c; Sabit Terim.

Hindistan'da politik istikrar ve şiddetin/terörizmin yokluğu endeksine ait katsayı istatistiksel olarak anlamsızken, Çin'de ise bu katsayı anlamlı olmasına rağmen negatif olarak bulunmuştur (- % 0,20).

BRICST ülkelerindeki fiyat istikrarını gösteren tüketici fiyatları endeks değerlerine ait katsayı da çok küçük olmasına rağmen pozitif ve anlamlı çıkmıştır.

Burada ilgili ülkelerde fiyat istikrarının göreceli olarak sağlanmış olması da ekonomik büyümeye olumlu yansımıştır. 2002-2017 döneminde tüketici fiyatlarındaki yıllık ortalama artış oranı⁵ Brezilya'da % 6, Rusya'da % 8, Hindistan'da % 6, Çin'de % 2, Güney Afrika'da % 4 ve Türkiye'de ise % 8'dir.

SONUÇ

Ekonomik büyüme nüfus/işgücü artışı, sermaye birikimi, teknolojik ilerlemeler gibi pek çok faktörden etkilenmesine rağmen bu gibi faktörlerin büyümenin yaklaşık nedenlerini oluşturduğu bilinmektedir. Büyümenin temel nedenleri incelendiğinde kurumsal faktörler, coğrafi faktörler, kültür vb. olguların günümüzde ön plana çıktığı ve literatürde de kabul gördüğü bir gerçektir.

Büyümenin temel sebeplerinin doğru bir biçimde tespit edilmesi ve kaynak dağılımının da doğru bir biçimde gerçekleştirilmesi her ülkenin temel ekonomik meseleleri arasında yer alan uzun vadeli büyüme hedeflerinin de gerçekleştirilmesi açısından önemlidir. Aksi durumda yapılacak yanlış planlamalar kaynak israfına, ekonomik ve toplumsal çöküşlere yol açabilecektir.

Bu çalışma, kurumsal faktörler arasında yer alan politik istikrarın ekonomik büyümeyi nasıl ve ne yönde etkileyeceğini belirlemeyi amaçlamaktadır. Politik istikrar kavramı istikrar kavramından farklı bir içeriğe sahip olup; rejim değişimi, meşru ve meşru olmayan yollarla sık sık gerçekleşen hükümet değişiklikleri, toplumsal şiddet olayları, protestolar, terör, askeri darbe, iç savaş, politik suikastler, ekonomik ve finansal krizler, siyasi kutuplaşma, yolsuzluk, etnik bölünme gibi pek çok faktörü içeriğine dahil etmektedir.

Politik istikrar, belirsizliği azaltarak ülke içerisindeki ve ülke dışındaki ekonomik aktörlerin verecekleri tüketim, yatırım, doğrudan yabancı yatırım gibi kararları olumlu yönde etkileyeceğinden ekonomik büyümenin de olumlu yönde etkilenmesi beklenmektedir. Rejim değişimi, terörizm, sık yaşanan hükümet değişiklikleri gibi politik açıdan yaşanan istikrarsızlıklar ise tersine belirsizliği artırarak ekonomik aktörlerin geleceğe yönelik verecekleri kararları ertelemelerine ve ekonomik büyümenin gecikmesine yol açabilecektir. Fakat belirli dönemlerde/ülkelerde tersi durumlarla da karşılaşılabilir. Politik istikrarsızlık ortamı da kendine has kurumları (rüşvet, yolsuzluk vb. şekillerde iş görme) harekete geçirerek ekonomik büyümeye destek sağlayabilmektedir.

2002-2017 döneminde BRICST ülkeleri olarak tanımlanan Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika ve Türkiye'de politik istikrar ve şiddetin/terörizmin yokluğu endeksi ile fiyat istikrarındaki gelişmelerin ekonomik büyümeye yönelik etkileri Panel Görünürde İlişkisiz Regresyon Yöntemiyle tahmin edil-

⁵ Tüketici fiyatlarındaki yıllık ortalama artış oranları ülkelere ait veri setinden hareketle ((Son Yıla Ait Endeks Değeri/İlk Yıla Ait Endeks Değeri)¹/Yıl Sayısı)-1 formülüyle hesaplanmıştır.

miştir. Elde edilen sonuçlar incelendiğinde de Brezilya, Rusya, Güney Afrika ve Türkiye’de politik istikrardaki ilerlemelerin ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Literatürdeki çalışmaların büyük bir çoğunluğunun da ulaştığı sonuç, politik istikrarın ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilemiş olmasıdır. Brezilya, Rusya, Güney Afrika ve Türkiye 2002-2017 dönemi içerisinde politik istikrarsızlık kavramı içerisinde ele alınan pek çok gelişmeyi yaşamış ve de yaşamaya devam eden ülkeler olarak ele alınan sonuçlar çerçevesinde değerlendirildiğinde ekonomik büyümenin sürdürülebilmesi çerçevesinde politik sorunlarını en aza indirmeleri birer zorunluluk olarak karşılarında durmaktadır.

Hindistan ve Çin ise farklı bir konumda yer almaktadırlar. Her iki ülkede de politik açıdan belirli problemler bulunmasına rağmen politik istikrar ve şiddetin/terörizmin yokluğu endeksine ait değerlerde 2010 yılından itibaren sınırlı da olsa bir iyileşme söz konusudur. Fakat Panel Görünürde İlişkisiz Regresyon Yöntemi tahmin sonuçlarına göre politik istikrar ve Şiddetin/terörizmin yokluğu endeksine ait katsayı Hindistan için anlamsızken, Çin’de ise anlamlı fakat negatif olarak bulunmuştur. Politik istikrar ve ekonomik büyüme arasında herhangi bir ilişki olmaması veya bu ilişkinin negatif bulunması literatürde Goldsmith (1987) ve Shabbir vd. (2016)’in çalışmaları ile Campos ve Nugent (2002) tarafından ulaşılan kısa ve uzun dönemli sonuçlarda da karşımıza çıkmaktadır. Bu duruma yol açan temel sebepler rant kollama faaliyetleri, yolsuzluk ve rüşvet gibi yerleşik kurumlar olabileceği gibi toplumlardaki hakim grupların kaynakları büyüme yerine bölüşüme yönlendirmesi de olabilmektedir. Çin ve Hindistan için hangi sebeplerin ön planda olduğu bundan sonra yapılacak çalışmalarla da daha detaylı olarak incelenmesi gereken bir konudur.

Son olarak, politik istikrar BRICST ülkelerinde ekonomik büyümenin gerçekleştirilmesinde yeterli bir faktör müdür?. Bu soruya verilecek cevaba ilişkin olarak BRICST ülkelerine yönelik sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde; politik istikrarın Brezilya, Rusya, Güney Afrika ve Türkiye’de ekonomik büyümeyi olumlu olarak etkilediği gözlemlense de, bu etkinin düşük olduğu görülmüştür (% 0,06 ile % 0,31 arasında). Hindistan’da iki değişken arasında ilişki dahi söz konusu değildir. Çin’de ise politik istikrar ve ekonomik büyüme arasında negatif bir ilişki söz konusudur. Buna göre, politik istikrar genel olarak gerekli bir unsur olmakla birlikte yeterli bir unsur olduğunu söylemek güçtür. 2000’li yılların yükselen ekonomileri olarak kabul edilen ve dünyanın en büyük 10 ekonomisi arasında yer alan veya kendisine yer bulmaya çalışan Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika ve Türkiye’nin politik istikrara gerekli önemi vermelerinin yanında, politik istikrar dışındaki kurumsal faktörlere de gerekli önemi vermeleri uzun vadeli sürdürülebilir büyüme hedefleri açısından önemlidir.

KAYNAKÇA

- Acemoğlu, D. ve Robinson, J. A. (2015). *Uluslararası Düşüşü*, İstanbul: Doğan Kitap.
- Ahmed, M. U., and Pulok, M. H. (2013). The Role of Political Stability on Economic Performance: The Case of Bangladesh. *Journal of Economic Cooperation & Development*, 34(3), 61-100.
- Alesina, A., Özler, S., Roubini, N., and Swagel, P. (1996). Political Instability and Economic Growth. *Journal of Economic Growth*, 1(2), 189-211.
- Alesina, A. and Perotti, R. (1994). The Political Economy of Growth: A Critical Survey of the Recent Literature. *The World Bank Economic Review*, 8(3), 351-371.
- Alper, A. E. (2018). BRICS-T Ülkelerinde Politik İstikrar ve Ekonomik Performans İlişkisi Üzerine Bir Analiz, *Business and Economics Research Journal*, 9(1), 49-56.
- Campos, N. F., and Nugent, J. B. (2002). Who is Afraid of Political Instability?. *Journal of Development Economics*, 67(1), 157-172.
- Corovei, E. A. and Socol, A. (2019). The Impact of Political Stability on Economic Growth in European Union. *Ovidius University Annals, Economic Sciences Series*, 19(1), 8-14.
- Cox, G. W. and Weingast, B. R. (2018). Executive Constraint, Political Stability, and Economic Growth. *Comparative Political Studies*, 51(3), 279-303.
- Diken, A., Parlakkaya, R., Kara, E. ve Kodalak, O. (2018). The Relation Between Political Stability and Economic Growth: The Turkish Case. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (40), 176-185.
- Feng, Y. (1997). Democracy, Political Stability and Economic Growth. *British Journal of Political Science*, 27(3), 391-418.
- Greene, W.H. (2003). *Econometric Analysis*, Pearson Education.
- Georgiou, M. N., Kyriazis, N. and Economou, E. M. (2015). Democracy, Political Stability and Economic Performance. A Panel Data Analysis. *Journal of Risk & Control*, 2(1), 1-18.
- Goldsmith, A. A. (1987). Does Political Stability Hinder Economic Development? Mancur Olson's Theory and the Third World. *Comparative Politics*, 19(4), 471-480.
- Gür, T. H. ve Akbulut, H. (2012). Gelişmekte Olan Ülkelerde Politik İstikrarın Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi. *Sosyoekonomi*, 17(1), 281-300.

- Hutchison, T. W. (1984). Institutional Economics Old and New, *Journal of Institutional and Theoretical Economics*, (H. 1), 20-29.
- Javed, Z. H., Waseem, L. A., Shabbir, M. and Mushtaq, A. Q. (2018). Political Stability in Absence of Violence and Economic Growth in Pakistan. *Journal of History Culture and Art Research*, 7(5), 367-377.
- Kalay, M. ve Çetin, D. (2016). Afrika Ülkelerinde Politik İstikrar ve Ekonomik Büyüme. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(7), 2277-2290.
- Karnane, P. ve Quinn, M. A. (2019). Political Instability, Ethnic Fractionalization and Economic Growth. *International Economics and Economic Policy*, 16(2), 435-461.
- Mitchell, W. C. (1949). *Lecture Notes on Types of Economic Theory*. Vol. I. Augustus M Kelley, New York.
- Moon, H.R. and Perron, B. (2006). Seemingly Unrelated Regressions. *The New Palgrave Dictionary of Economics*, 1-9.
- Nomor, T. D. and Iorember, P. T. (2017). Political Stability and Economic Growth in Nigeria. *IOSR Journal of Economics and Finance (IOSR-JEF)*, 8(2), 45-53.
- North, D. C., (2010). *Kurumlar, Kurumsal Değişim ve Ekonomik Performans*, İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınları.
- Nurudeen, A., Karim, A., Zaini, M. and Aziz, M. I. (2015). Corruption, Political Instability and Economic Development in the Economic Community of West African States (ECOWAS): Is There a Causal Relationship?. *Contemporary Economics*, 9(1), 45-60.
- Özkan, M. (2016). Brezilya'da Bir Siyaset Tarzı Bitirilmek İsteniyor, 07.01.2020 tarihinde aa.com.tr adresinden erişildi.
- Ramadhan, A. A., Jian, Z. H., Henry, K. K. and Pacific, Y. K. T. (2016). Does Political Stability Accelerate Economic Growth in Tanzania? A Time Series Analysis. *Global Business Review*, 17(5), 1026-1036.
- Shabbir, G., Anwar, M. and Adil, S. (2016). Corruption, Political Stability and Economic Growth. *The Pakistan Development Review*, 55(4), 689-702.
- Şanlısoy, S. ve Çetin, M. (2017). Türkiye Ekonomisinde Politik İstikrarsızlık-Makro Ekonomik Performans İlişkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 32(2), 207-237.
- Şanlısoy, S. ve Kök, R., (2010). Politik İstikrarsızlık-Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği (1987-2006), 25(1), 101-125.
- Tabassam, A. H., Hashmi, S. H. and Rehman, F. U. (2016). Nexus Between Political Instability and Economic Growth in Pakistan. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 230, 325-334.

- Uddin, M. A., Ali, M. H. and Masih, M. (2017). Political Stability and Growth: An Application of Dynamic GMM and Quantile Regression. *Economic Modelling*, 64, 610-625.
- Vogelvang, B. (2005). *Econometrics: Theory and Applications with EViews*, Pearson Education.
- Worldbank (2020a). World Development Indicators, 14.01.2020 tarihinde databank.worldbank.org adresinden erişildi.
- Worldbank (2020b). Worldwide Governance Indicators, 14.01.2020 tarihinde databank.worldbank.org adresinden erişildi.
- Yalçınkaya, Ö. ve Kaya, V. (2017). Politik İstikrarın/İstikrarsızlığın Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri: Dünyanın En Büyük İlk Yirmi Ekonomisi Üzerinde Bir Uygulama (1996-2015). *Uluslararası Yönetim İktisat Ve İşletme Dergisi*, 13(2), 277-298.
- Yalçınkaya, Ö. ve Yazgan, Ş. (2016). Kurumsal Yapının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri: G-20 Ülkeleri Üzerinde Bir Uygulama (1996-2014), *Business and Economics Research Journal*, 7(4), 31-49.
- Yerdelen Tatoğlu, F. (2017). Panel Zaman Serileri Analizi, İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Zellner, A. (1962). An Efficient Method of Estimating Seemingly Unrelated Regressions and Tests For Aggregation Bias. *Journal of the American Statistical Association*, 57(298), 348-368.
- Zellner, A. (1963). Estimators For Seemingly Unrelated Regression Equations: Some Exact Finite Sample Results. *Journal of the American Statistical Association*, 58(304), 977-992.

